

M 22474
1

52592
/ 00

ПИТАЊА КЊИЖЕВНОСТИ И ЈЕЗИКА

Издаје Катедра за југословенске књижевности и српскохрватски
језик Филозофског факултета у Сарајеву

Уређују:

Салко Назечић, д-р Јово Вуковић и Бошко Новаковић

801.5 ; 82.0 (05) (497.1)

КЊИГА ПРВА

Сарајево 1954

Kao i raniji brojevi, tako su i sveske XX—XXIX vrlo sadržajne i obuhvataju vrlo raznovrstan materijal.

Uzeću prvo radove opšteg karaktera.

Značajan je rad V. Kiparskog o hronologiji slovensko-baltiskih i slovensko-finskih odnosa (XXIV, 29—47). To je ustvari sistematska revizija ranije literature o slovenskim pozajmicama u baltiskim finskim jezicima, s jedne, i u litvanskom i letonskom, s druge strane. Posle pažljive analize vokalizma, autor zaključuje da su preci današnjih istočnih Slovena došli u dodir najpre s finskim (estonskim i votskim), a tek kasnije s letonskim etničkim elementima; veze s Litvancima su — sudeći po lingvističkim znacima — mnogo novije. Autor je takođe u mogućnosti da odredi na ovaj način relativnu hronologiju nekih specifično ruskih vokalskih pojava (tzv. »punoglasja« i dr.).

V. Maherk proučava u jednoj svesci časopisa slovensku mitologiju i njene termine (XXIII, 48—65). Kritički ocenjujući raniju literaturu, on pokušava da izvuče ono što se može smatrati pouzdano opšteslovensko (a toga je vrlo malo).

V. K. Matjus (na engleskom jeziku) tretira pitanje antičkih etnika Neuroi i Aestii, za koje on pretpostavlja da su pripadali baltiskim plemenima (XXIV, 48—59). Ovo pitanje, razume se, ima posrednog značaja i za lokalizaciju stare slovenske postojbine, jer, kao što je poznato, mnogi naučnici Neure smatraju Slovenima.

Znatno je više priloga koji se odnose na pojedine specijalne slavističke probleme.

Fonetici je posvećen jedan članak francuskog heleniste A. Mirambela o upotrebi tzv. »iracionalnog spiranta« (obeleženog γ u novogrčkim pozajmicama u staroslovenskom jeziku (XXVI, 125—130).

Morfologiji nastavaka i fleksiskih oblika posvećeno je dosta radova, naročito iz pera istaknutog slaviste prof. A. Vajana.

Vajan utvrđuje tragove člana u staroslovenskom (napr. ponekad u brojevima; ali je to — jь, a ne tь, što se slaže s pojavama u baltiskim jezicima (XX, 5—12); zatim objašnjava stsl. oblike :АТЪ, pl. :АТН; , oni su imenskog porekla: :А + ТЪ, :А + ТН (XX, 148—150); tumači sl. bě litv. be-, što je ustvari stari preterit od »biti«, očuvan inače u primerima kao сѣ оуѣа i dr. (XXIII, 151—152); govori o stsl. aoristu оТЪкѣ »odgovori«, očuvanom bez -ТЪ (XXIII, 152—155).

B. O. Unbegaun daje značajan članak o deklinaciji pozajmica u ruskom jeziku (XXIII, 48—65). Dok se one osećaju kao strane, ako ne odgovaraju nijednom tradicionalnom tipu, one se u jeziku obrazovanih ljudi ne deklinuju; ali ih narod menja (narodski в депѣ, без пальтá i sl.). Srpskohrvatski književni jezik, sagrađen, nasuprot ruskome, na čistoj narodnoj osnovi, pretstavlja u ovom pogledu tip sasvim suprotan ruskome: »Može se pretpostaviti a priori, veli autor, da ukoliko je neki slovenski književni jezik više zasnovan na narodnoj upotrebi, utoliko će on manje trpeti nepromenljive (strane) imenice«.

Osim toga H. Grapen daje niz članaka iz oblasti istoriske i savremene poljske gramatike; zatim E. Deko (Decaux) dva članka slične prirode iz oblasti češkog i poljskog jezika; i M. Vej (M. Vey) jednu studiju o prefiksima u češkom jeziku.

Nauka o obrazovanju reči odlično je zastupljena. Najveći broj radova dugujemo i ovde A. Vajanu.

U prvom redu se ističe njegov važan iscrpan rad o »depreverbaciji« u slovenskim jezicima (XXII, 5—45). Dok se dosad slovenska depreverbacija tretirala samo s morfološke strane (napr. od-rešiti dekomponovano u o-drešiti), dotle Vajan sada prvi uzima u analizu semantičke promene koje nastaju i bez spoljnih znakova (proces pätiti »mučiti« → zàpatiti »početi se mučiti«, »porađati se« »roditi« → pätiti »rađati, gajiti«). Analizira bogat materijal.

Isti autor u raznim svojim etimološkim priložima (upor. niže) daje i različite analize obrazovanja reči i pojedinih kategorija reči: on govori o glagolskoj osnovi duti-dьme- (XXI, 168—170), o starom nastavku -g- u priložima tipa sveder, stsl. иждѣ, когда i dr. (XXI, 171—172), o dubletnim glagolskim obrazovanjima na -ajati || -akati (grajati : grakati; чаяти; bug. чакам); drugi od ovih tipova je narodskog ekspresivnog karaktera (XXII, 189—191); zatim — protiv Zubatog — vidi u nastavku -yñi germanski završetak (identičan s onim u -inī || -injā nakalemljen na -ōn-; Vajan s pravom uzima da je i -ōn- pozajmica, romanska, a ne indigeni nastavak (XXIV, 181—184), — itd. H. Grapen u nekoliko članaka analizira različite poljske nastavke za građenje reči.

Da predem, zatim, na etimološke priloge. Oni su najčešće vrlo koncizni i najčešće se odnose na domaće, slovenske, leksičke elemente; ali su ovi prilozi najmnogobrojniji, i u njima autori donose čitav niz novih etimologija ili preciziraju već poznata objašnjenja.

I za ovaj lingvistički deo časopisa dugujemo najviše prof. Vajanu, čiji su prilozi i tu najmnogobrojniji. Pominjem ih redom kojim su izlazili. To su: etimologija slovenskih izraza za »rep« (XXI, 165—168); stsl. иждекони = икони (XXI, 171—172); glagola kajati se, koji autor vezuje za kajkavsko kaj (XXII, 189—191). Zatim vrlo ubedljiva nova etimologija reči ñiva, koje V. izvodi od onoga iv- što ga nalazimo i u ñvica; ñ- se dobilo iz lokativa s predlogom (*vъn jivě > vъ ñivě), kao u našem njega: opšteslov. j e g o (XXII, 191—193). Stsl. aor. отъкъѣ dovodi se u vezu sa sl. vějati; za znač upor. lat. cernere (XXIII, 152—155). U pozajmici crkv. sl. крагоунаѣ (pored крагоун), hrv. kragulj, slovenački kráguľj. itd. nalazi se isti elemenat — ъ 1 ъ kojim se i inače karakterišu imena ptica, kao пѣтѣлѣ, орѣлѣ (XXIII, 155—157). Interesantno je piščevo objašnjenje slov. ješče »još«, koje on vezuje ubedljivo s glagolom jestъ (XXV, 104—106). Dalje raspravlja o zimskim terminima iñe, slana i *sern- (sličnog značenja), koji su svi još baltisko-slovenski (XXVI, 182—183). Govori o etimologiji reči svobodъ »slobodan« i gospodъ, koje su po njemu — naročito sudeći po obrazovanju — germanskog porekla, sadrže germansko *-bađi = got. -faþs (XXVIII, 138—140). Daje novu etimologiju slovenskoga gvozďъ »šuma«: ne sa germ. quast

(kako hoće Berneker), nego identično sa gvozđъ »klin« (XXVIII, 140—142). Objašnjava sl. o z g ъ »ugao«: u vezi je sa o z ъ k ъ »uzan«, samo drugog obrazovanja (XXVIII, 142—143).

Prof. A. Mazon daje etimologiju ruskoga очень »vrlo«, koje on — zbog dijalekatske varijante очунь — najradije vezuje sa čuti (XXIII, 146—150).

A. Boasen objašnjava st. rus. пѣрш, sr. rus. парус, »jedro« od balt. burjes, buras, ali preko finskog (XX, 150—154); zatim srpskohrv. dòksat, koje izvodi iz novogrčkog (XXI, 172—173).

R. Bernar, pažljivom analizom, objašnjava srpskohrv. ime biljke strator, trator »morač« i odgovarajuće slovenačke i bugarske tipove — od n. gč. σταθούρι, a takođe i bug. bot. termin карп (XXIII, 160—163); zatim bug. сопам се (XXIV, 143—146) i драмбóй, жумёрки, литра »lotra« (XXIX, 115—116).

Klara Ternkvist (Thörnquist) daje etimologiju jednog ruskog ribarskog termina (XX, 155—156).

Ž. Deni (J. Deny) izvodi rus. стакан не od стеклó, kako se to obično čini, nego — zbog staroruske varijante достокан — od persiskog d ū s t a k ā n (preko turskog). Primenjuje tzv. metod »Wörter und Sachen« (XXVIII, 43—49).

V. Mahék daje etimologije nekih mitoloških imena.

A. Grapen iznosi na raznim mestima niz zapadnoslovenskih etimologija.

Najzad, E. Turdeanu izvodi rumunsko ime »đavola«: Sarsailă od starosrpskog сарьсанила, koje je istočnjačkog porekla (XXVIII, 151—153).

Osim čisto etimoloških priloga, nalaze se u časopisu i različita druga tumačenja reči.

Unbegaun je dao zanimljiv članak o ruskim prezimenima knjiškog porekla na -ов, -ин, -ский (XX, 41—62); E. Borščak istorijat ruskih geografskih imena Русь, Мала Росія, Україна (XXIV, 171—176); L. Bolje (Beaulieux) nastavlja svoju studiju bugarskih prezimena (XX, 63—81).

Posle toga, nailazimo na dva veća članka o istoriji književnih jezika: srpskohrvatskog i češkog. Prvi je članak od A. Vajana, i pretstavlja konciznu raspravicu u kojoj se daju tačni pogledi na razvitak našeg književnog jezika (XXVI, 80—92). Drugi članak, od M. Veja, pretstavlja pandan prvome (XXVI, 93—110).

Dva su članka posvećena i tzv. tajnim jezicima. Oba se odnose na češke tajne jezike nastale u II svetskom ratu, ali su uopšte od značaja za proučavanje tajnih jezika koji se razvijaju u raznim kolektivima. M. Vej je ispitao rečnik čeških emigrantskih krugova koji su živeli u Engleskoj za vreme rata (XXII, 117—127), a J.